

Joutomaiden ihmiskohtaloita

Eeva Ilveskoski

Näyttelyn kuraattori, Serlachius

Viljami Heinosen näyttelyn *Somewhere in Between* keskiössä ovat ihminen ja kohtaaminen. Uusissa teoksissaan taiteilija maalaa aiheita, jotka sivuavat hänen omaa elämäänsä. Vuosien 2023–2025 aikana Heinosen maalauksiin on ilmestynyt huppupäinen sadetakkiin pukeutunut hahmo, joka miettii omaa olemassaoloaan. Maalauksissa hän tapaa myös toisia kaltaisiaan. Kuka sadetakkityyppi on ja keitä hän kohtaa?

Autioitunut kaupunkimiljö

Viljami Heinosen teosten tapahtumapaikkana on yleensä ihmisen hylkäämä maisema. Jo hänen varhaisissa töissään teosten kohtaukset sijoituivat dystooppisiin, hylättyihin paikkoihin, joista melkein kaikki elämä oli kadonnut. Viime vuosien maalauksissa on taas nähty rehevöityneitä, ihmisen jättämiä asumuksia, jotka eläimet ovat vallanneet. Uskallankin väittää, että Heinosen taiteellinen mielenmaisema, jossa hän tuntee kotoisuuden, on autioitunut kaupunkimiljö. Se on sekoitus erilaisia vaikutteita, ei tietty konkreettinen paikka tai paikkakunta.

Taiteilijan opiskelupaikka Kankaanpää vaikutti keskeisesti siihen, kuinka hän kiinnostui hiljenevästä kaupunkimaisemasta. Heinosen vuoden 2012 opinnäytetyöstä käy ilmi, kuinka hän opiskelujensa alkuaikoina viehättyi kaupungin pysähtyneestä tunnelmasta. Hän nautti Kankaanpään karusta idyllistä ja maalasi maisemia kaupungista: ”Metsästin karuutta, harmautta, maisemia ja julkisivuja, jotka herättivät minussa puistatusta. En tehnyt tätä kuitenkaan negatiivisilla motiiveilla vaan halusta sopeutua, oppia arvostamaan ja tulemaan sinuiksi elinympäristön kanssa.”¹

Heinonen työskenteli nuoruudessaan vähän aikaa muuttomiehenä, jolloin hän näki erilaisia koteja. Kolkot, savunhajuiset kodit repaleisine tapetteineen jäivät hänen mieleensä. Myöhemmin nämä näkymät ovat inspiroineet taiteellista työskentelyä. Myös marraskuinen ankea maisema bussin ikkunasta katsottuna – harmaus, rumuus ja tyhjyys – sekä 1980–1990-lukujen suomirockin mielenmaisema ovat vaikuttaneet Heinosen taiteen taustalla. Yhtenä esimerkkinä hän nostaa

Jussi Hakulisen *Syvä joki* -kappaleen (1998), joka kertoo hiljenevistä kyläteistä ja maaseudun autioitumisesta.

Heinonen kerää vaikutteita katsomalla elokuvia, pelaamalla videopelejä ja lukemalla kirjoja. Elokuvien ja kirjojen juoni ei välttämättä ole se taiteellisesti inspiroivin, vaan idea voi syntyä yksittäisistä kuvauskohteista, ihmiskuvauksesta tai tunnelmasta. Taiteilija mainitsee erään Detroitiin sijoittuvan elokuvan, jonka synkkä ja asumaton ympäristö jäi hänen mieleensä. Detroitista inspiroituminen ei yllätä, sillä onhan se yksi maailman tunnetuimpia autioituvia kaupunkeja. ”Tyhjiä liikehuoneistoja, poltettuja taloja, rikottuja ikkunoita. – Ruohotuppaat töröttävät asfaltin halkeamista.”² Johanna Vehkoon Detroit-kuvauksella on paljon yhteistä Viljami Heinosen visuaalisen kuvaston kanssa.

Heinonen on lapsesta asti pelannut videopelejä. Hän mainitsee nimeltä sellaiset kauhupelisarjat kuin *Resident Evil* (1996) ja *Silent Hill* (1999), jotka pelottivat häntä lapsena. Niiden kuvallisuus perustuu pimeään, synkkään ja painajaismaiseen todellisuuteen, jossa on mm. hirviöitä, roikkuvia raatoja tai verenhimoisia eläimiä. Pelien kaltaisia näkymiä tai niistä tuttuja olioita voi kohdata myös Heinosen maalauksissa.

Viljami Heinonen ei ole viihtynyt suurissa asuinympäristöissä. Hän kertoo löytäneensä enemmän inspiraatiota pikkukaupungeista ja kokee ne omakseen. Taiteilijan mukaan vei kuitenkin aikaa, ennen kuin hän uskalsi ottaa teostensa lähtökohdaksi hänelle itselleen henkilökohtaisia aiheita ja elinympäristöään. Silti Heinonen ei maalauksissaan kerro tarinoita suoraan elävästä elämästä vaan korostaa niitä keksimillään sivujuonteilla.

Välitila

Näyttelyn otsikko *Somewhere in Between*, vapaasti suomennettuna *Kohtaamisia välitilassa*, viittaa sekä paikkaan että mentaaliseen tilaan. Välitila voi olla joutomaa tai urbaani raunio, mutta se voi myös kuvata sadetakkipukuisen hahmon mielentilaa. Hän on elämäntilanteessa, jossa siirrytään nuoren aikuisen elämästä

keski-ikään. Maalausten ihminen on kuvattu kesken-eräisenä vanhan ja uuden välitilassa. Taustalla oleva raunioitunut maisema toistaa samaa keskeneräisyyttä. Vehkoon sanoin: ”Joutomaat ja urbaanit rauniot pake-nevat määrittelyjä. Ne ovat välitilassa: eivät enää siinä käytössä, mihin ne rakennettiin, mutta eivät myöskään ole löytäneet uutta tarkoitusta”.³

Joissain teoksissa sadetakkipukuinen hahmo tuntuu pohtivan, onko elämä ollut hyvä vai olisiko ker-tomus voinut mennä jotenkin toisin. Ajatus ilmenee esimerkiksi maalauksessa *Other Side* (2024), jossa ihminen katsoo konkreettisesti peiliin. Tunteeko hän ulkopuolisuutta tai yksinäisyyttä? Miltä muiden elämä näyttää hänen silmissään?

Sadetakkiin pukeutunut hahmo on suojautunut hupun sisälle. Teoksissa hänet on kuvattu edestä, takaa ja sivulta. Emme näe hänen kasvojaan, koska ne ovat epäselvät. On kuin hänen kasvoillaan olisi naa-mio. Ehkä hän ei halua tulla tunnistetuksi ja haluaa olla piilossa katseilta. Hahmon identiteetti ei ole selkeä vaan epämääräisyys antaa mahdollisuuden monille tulkinnoille.

Joissakin maalauksissa sadetakki luo miellehy-tymän munkinkaapuun, joka viittaa myös erakkoelä-mään. Voi olla, että Heinonenkin on kokenut olevansa jonkinlainen erakko asuessaan pienillä paikkakunnilla poissa isojen kaupunkien sykkeestä. Teoksessa *Paper Tiger* (2024) sadetakkiin pukeutunut hahmo katselee kaukaisuuteen, toisista poispäin. Hän on kaltaistensa seurassa, mutta kaipaa kuitenkin jonnekin muualle. Hän on kuin ulkopuolinen muiden joukossa.

Sadetakki toimii myös suojaavana elementtinä. Viljami Heinonen on pohtinut paljon ympäristön tilaa. Huoli ilmaston lämpenemisestä ja luontokadosta sekä epävarma maailmanpoliittinen tilanne vaikuttavat maa-laamisenkin taustalla. Sadetakkiin pukeutunut hahmo on myös tarkkailija, joka käy läpi maailman uhkakuvia. Teoksessa *Trace* (2024) tuntuu kuin hän jopa uupuisi tämän tiedon alle.

Rujot ihmiset

Viljami Heinonen kiinnostui nuorena Akseli Gallen-Kallelan (1865–1931) kansankuvauksista ja Rembrandtin (1606–1669) kerjäläishahmoista. Hän ihaili heidän tapaansa kuvata ihminen rujan realistisena. Soili Sinisalon mukaan kansankuvauksissaan Gallen-Kallela tulkitsi kuvattavansa syvintä olemusta. Hän löysi kansanihmisten piirteistä ja olemuksesta umpimielisyyttä ja hurjuutta sekä alkukantaisuutta ja herkkyyttä.⁴

Näyttelyn maalauksissa rujot, elämän kolhimat ihmiset kokoontuvat juhlimaan. Taiteilijalle tyypillinen karun maiseman estetiikka jatkuu ihmisiin asti. Kyseessä on nyrjähtänyt puutarhajuhla, jossa usein idylliseksi tarkoitettu tapahtuma on kuvattu päinvas-taisessa valossa. Silti näistä värikylläisistä ja ilmaisu-voimaisista teoksista huokuu inhimillisyys – ihmiset ovat tulleet juhlimaan omina itsenään elämänkolhuista välittämättä.

Kokoontumiset tapahtuvat kuvitteellisen pikkukau-pungin epäidyllissä. Taiteilija kokoaa henkilöahmot omien kokemustensa pohjalta, mutta muuntaa niitä vielä oman mielikuvituksensa keinoin. Heinosen tyyliin kuuluvat olennaisena osana kauhuromanttiset piirteet, joita hän luo kertomustensa ihmisille. Tämä juontaa

taiteilijan kiinnostuksesta kauhuelokuvien visuaaliseen kuvastoon. Hänelle se on tapa ilmentää arkielämänkin pelkoja, epävarmuutta ja surua.

Autius, karuus ja hylkääminen kuvastuvat myös Heinosen uima-altaissa. Yksityiset uima-altaat yhdis-tetään yleensä ylelliseen amerikkalaiseen elämänta-paan. Heinosen altaat eivät ole kuitenkaan modernin kulta-ajan yksilöitä, vaan ne ovat selvästikin hylättyjä ja kuvaavat kauniin unelman ja mielikuvan rapistumis-ta. Toisaalta teoksissa olevat ihmiset juhliivat murentu-neen unelman raunioilla. Näyttää siltä, että pohjamu-dista nousee kohti uusia unelmia.

Kauhukuvista arjen dystopiaan

Viljami Heinosta on monesti luonnehdittu dystopian maalariksi. Etenkin hänen uransa alkuajan työt olivat väkivaltaisia kauhukuvia tulevaisuudesta. Nyt Heino-nen on aiheissaan laskeutunut enemmänkin arjen dystopian tasolle kuvaamaan ihmisen arkielämän ris-tiriittäisiä tuntemuksia. Vaikka hänen maalauksissaan nähdään hurjia kohtauksia, ne sisältävät silti jotakin inhimillistä ja kaunista.

Sari Kivistö on kirjoittanut dystopiakirjallisuudesta kertovassa artikkelissaan *Orwellin paperipaino*, että ”Katastrofinjälkeisessä maailmassa arkisetkin esineet ja massatuotteet muuttuvat katoavaisuudessaan es-teettisiksi objekteiksi, jotka latautuvat symbolivoimala.” Kivistön mukaan yksi dystopiakirjallisuuden luku-tapa on analysoida teoksia kauneuden linssin läpi.⁵ Miksei tätä voisi kokeilla myös kuvataiteen puolella?

Maalauksessa *Nothing Behind, Nothing Ahead* (2024) huppupäinen hahmo kahlaa ”syvissä vesissä”. Teos tuo mieleen ihmiselämän vaikeudet, joita kohda-tessa saattaa tuntua siltä kuin ei pääsisi kävelemään eteenpäin. Heinonen maalaa usein tasapainoillen kau-neuden ja rikotun välimaastossa. Ensikatsomalta teok-sessa voi huomata väreilevän veden ja etualalle maala-tun kukkamaisen meren, mutta tarkemmin katsottuna teoksessa on jotain synkkää. Kukista valuu jotakin verenkaltaista ja ihmishahmon kasvot ammittavat mustaa tyhjyyttä.

The Waters Did Not Part (2024) ja *Crimson* (2024) -teoksissa tunnelma on kuin ihanasta kesäpäivästä, mutta taiteilijan mukaan tapahtumat sijoittuvatkin Venäjälle Karatsai-järven rantaan, jota on sanottu maa-ilman saastuneimmaksi paikaksi. Järveen on kaadettu radioaktiivista jätettä ja näin ollen vain tunnin oleske-lu kyseisellä rannalla johtaa tappavaan säteilyannok-seen. Lomaidylli muuttuukin kauhukuvaksi ja samalla se muistuttaa ihmisen aiheuttamasta luonnontuhosta.

Osa maalauksista käsittelee luonnon saastumista tai tuhoa sekä epätoivoa sen tajuamisen äärellä. *Into the Quiet* (2024) -maalauksessa ihminen on sadetakin lisäksi suojautunut pitkin hansikkain, ikään kuin hän puhdistaisi saastunutta maastoa. *Incubation* (2024) upeassa väriloistossaan on kuin kuvaus punertavasta iltaruskosta, mutta voimme nähdä siinä myös hahmon koskettamassa viimeistä puhdasta vesialuetta.

Ihmiselämän pirstaleisuus

Heinosen kuvaamissa sisätiloissa kasvit ja eläimet ovat vallanneet ihmisasumukset. Näemme apinoita, lintuja ja seiniä pitkin kiipeäviä kasvustoja. Huoneet ovat kuin kuvia muuttuvasta maailmasta. Jokin uusi on vallannut turvallisen kodin tilan.

Viljami Heinosen interiööreissä, kuten teoksissa *Laid Among Thorns and Fig* (2025) tai *On My Back* (2024) voi nähdä ihmismielen tuntemuksia, pettymyksiä ja ristiriitoja. Niissä näkyy myös ihminen, joka musertuu toisten katseiden alla. Ulkopuolisuuden, piittaamattomuuden ja epäonnistumisen tunteet ilmenevät kouriintuntuvasti Heinosen maalaamissa kertomuksissa.

Heinonen tunnistaa kantavansa oman sukupolvensa taakkaa, jossa elämä on pirstaloitunut ja huomiota täytyy kiinnittää moneen suuntaan. Sosiaalisen median alustat sekä moninaiset virikkeet, jotka ovat käden ulottuvilla, rikkovat keskittymiskykyä. Taiteilija kuvaa tätä henkilökohtaisemmaksi dystooppiseksi mielenmaisemaksi ja toteaa, että ihminen kuitenkin tuntee jollakin tapaa kaipuuta vanhaa maailmaa kohtaan. Uusien virtausten keskellä turvattomuuden tunne lisääntyy.

Teoksissa *Where Wishes Fly* (2023) ja *Jungle at Home* (2023) näemme kaksi autioitunutta huonetta, jotka linnut ovat vallanneet. Maalauksissa kuvastuu kaipaus vanhaan turvalliseen aikaan, jolloin huoneissa oli ihmiselämää. Nyt jäljellä ovat tyhjyys, murentuneet toiveet ja epätoivo, jotka kiteytyvät sohvalla istuvaan ihmiseen. Ympäröivän maailman muuttuessa ainoa tuttu esine on sohva, johon maalauksen nainen turvautuu. Tunteiden palo, raivo ja ahdistus huipentuvat teoksessa *The Trees Did Not Listen* (2025), jossa nainen päästää valloilleen sisäiset patoutumat.

Maalaus tunteen ilmentäjänä

Maalaaminen tekniikkana sopii Viljami Heinosen luonteelle, koska se antaa mahdollisuuden työstää aihe nopeasti kankaalle. Maalaustapahtuma on Heinoselle fyysinen ja jokseenkin performatiivinen. Aluksi hän hahmottelee tulevaa kuvauksen kohdetta selaamalla internetiä sekä puhelimensa kuvagalleriaa ja tekee valitsemistaan kuvista kollaaseja. Varsinaisen maalaus-työn aikana hän levittää maalia pensselillä, lastalla, rätillä tai käsin. Taustalla soiva musiikki luo rytmiä käden liikkeelle ja värit valikoituvat melodian kautta.

Vaikka teoksen aihe olisi synkkä, värin kautta syntyy ilo ja leikkisyys maalaamiseen. Tämä luo osakseen ristiriidan – miksi kertoa synkästä ilon kautta? Alkuvaiheessa maalaus voi tuntua liian suunnitellulta, jolloin taiteilija tietää, että sitä täytyy rikkoa ja voimistaa väreillä. Heinosen sanoin teokselle pitää antaa kyytiä. Maalausprosessiin pitää heittäytyä, eikä saa liikaa varoa tekemistään. Näin teoksen tunnelma muuttuu ja maalaus muuttuu kuvasta taideteokseksi.

Heinoselle on luontaista kuvata rankkoja aiheita rankalla maalaustyyllillä. Taiteilija kokee, että hänen teoksissaan on vahva tunnelataus, jonka hän haluaa välittää katsojalle. Maalaukset voivat tuoda lohtua ja voimaa arkisten tunnevyöryjen keskellä. Samalla ne voivat myös toimia samaistumispintana jokaisen omassa arjen dystopiassa.

Viitteet

¹ Heinonen, Viljami 2012. *Läpileikkaus*, opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu, s. 8–9.

² Vehkoo, Johanna 2016. *Autiopaikoilla*. Teos, Helsinki, s. 100.

³ Vehkoo, Johanna 2016. *Autiopaikoilla*. Teos, Helsinki, s. 142.

⁴ Sinisalo, Soili 1996. *Pojan ja variksen ja Akan ja kissan maalari*. Teoksessa: Ilvas, Juha (toim.), *Akseli Gallen-Kallela*. Ateneum, Helsinki, (s. 30–38), 37

⁵ Kivistö, Sari 2023. *Orwellin paperipaino*. Aikakauslehdessä: *Niin & Näin* nro 118, 3/2023, (s. 25–29), 25

Keskustelut Viljami Heinosen kanssa vuosina 2023–2025.